

Krizsai Mónika

MÁTYÁS KIRÁLY KÖNYVTÁRA

*„Bronzból öntött szobrokkal teli csarnokok, ajtók
Jelzik Corvinus nagyszerű lelkületét.
Virtus, márvány, bronz meg az írás tartja örökké
Életben Mátyást, nemcsak a sok diadal.”¹*

Próbálok bizonyítani, hogy Mátyás király könyvtára, a Bibliotheca Augusta² kapcsolatban volt Mátyás király fel nem épült budai egyetemével. Pontosabban meghatározó tényezőként kell vele számolni a titkos egyetem szempontjából.

Először is pontosítanunk kell azt a fogalmat, hogy mit jelent a könyvtár.

Magyarul mi különbözteti meg a könyvtárat az egy helyre összegyűjtött könyvek halmazától.

A könyvtár alapvető jellemzői szerint:

1. tervszerűen gyűjtött,
2. katalogizált,
3. hozzáférhető.

1. Mátyás király könyvtárának alapjai visszanyúlnak az Árpád-házi királyok, az Anjouk, majd Zsigmond király hagyatékához. Horvát István bebizonyította, hogy komoly könyvgyűjteményük volt, sőt, a szakirodalom azt is megemlíti, hogy magyar nyelvű könyvek is voltak, még pedig szép számmal. A budai palota építését Zsigmond király uralkodása idején kezdték meg, ahol már kialakították a könyvtár helyét. Ezt folytatta Mátyás király. „Nekilátott, hogy a budai várat, amelyben Zsigmond főnséges épületein kívül nem volt semmi látnivaló, fölékesítse; a hátsó palotasort szépen kiépítette, tudniillik a dunai oldalon egy kis kápolnát³ emelt víziorgonával, a kettős keresztelőkutakat márvánnyal és ezüsttel díszítette; ehhez csatolt egy tisztes szerzetesi kolostort; fent mindkét nyelv csodás gazdagságú könyvtárát rendezte be; a kötetek kiállítása is pazar. Ez előtt, ahol délre néz, bolthajtásos terem van, melyben az egész mennyet látni lehet. ... emeletet szánt rá hallatlan költséggel... olvasószobát meg másolóhe-

lyiséget épített, azonban úgy látszott, mintha az alkotmány a Dunába zuhanással fenyegetne.”⁴

Oláh Miklós Hungária című munkájában Buda leírásakor említi: „Fekvésén és a királyi székhely épületein kívül figyelemre méltó volt egyrészt Alamizsnás Szent János⁵ ereklyéje miatt, másrészt csodálatra méltó Corvin Mátyás király könyvtára révén. Amerre az út a belső könyvtár oldalától a Szent János-kápolnához átfúrt fülkéhez vezet, ahonnan a király misét szokott hallgatni, két boltíves terem találunk; az egyik görög könyvekkel volt tele, melyeket részben Görögország szívéből, részben más keleti vidékekről hordatott össze a király nem kis gonddal és fáradsággal. A másik belső terem őrizte a teljes latinság kódexeit az elemi dolgoktól kezdve egészen a tudományok csúcsáig, könyvtartó dobozokban és állványokon a maguk rendje szerint megkülönböztetve. Mindegyiket selyemborítás fedte, színes és aranyos díszítésű, rajta volt a tudományág és tudományszak jelzése, ezek szerint voltak a könyvek osztályozva. A könyvek legnagyobb része selyemmel összefűzött pergamenlapokból készült, sarkaik és csatjaik aranyozott ezüstről ragyogtak. Hallottam az idősebbektől, hogy Mátyás király, amíg élt, mindig tartott vagy harminc festéshez értő íródeák szolgát, ezek legtöbbjét az ő halála után én még ismertem. Csaknem az összes másolt görög és latin kódex az ő munkájuk volt. Felügyelőjük, a dalmát Raguzai Félix – magát is ismertem már öreg korában, nemcsak görögül és latinul, de szírül és arabul is tudott, ezenkívül magában a festészetben is volt gyakorlata – szorgosan figyelte, nehogy hiba történjék a könyvek másolásában. Volt ezenkívül még két egyéb könyvtár is másutt a fellegvárban, bár az előbbieknél csekélyebb jelen-

¹ Mátyás király palotájának Herkules mintáival díszített bronz ajtóablájának felirata. Bonfini epigrammája

² Így nevezték Mátyás korában a könyvtárat. Jelentése: Fenséges Könyvtár. A Bibliotheca Corviniana későbbi elnevezés.

³ A Királyi Kápolnáról másik fejezetben, bővebben.

⁴ Bonfini

⁵ Alamizsnás Szent Jánosról bővebben a Királyi Kápolna fejezetben

tőségűek. Mindezeket a török, Lajos király Mohács-mezei halálát követően, mely 1526. augusztus 29-én következett be, s miután Budát a következő szeptember 8-án elfoglalta, részint szétszaggatta, részint, miután más célokra az ezüstöt letepte, széthajigálta.”⁶

A legpontosabb és legteljesebb leírást Naldo Naldi (1436-1513) készítette el, aki Marsilio Ficino barátja, a firenzei neoplatonikus akadémia tagja volt. A páрмаi Taddeo Ugoletónak Mátyásról szóló dicsőhimnuszai nyomán határozta el, hogy dicsérő költeményt ír a királyi könyvtárról. A mű 1488-1490 között keletkezett. A panegyricus négy könyvből áll, és egy prózában írt ajánlólevél előzi meg. A 2-4. könyv a könyvtár épületéről, berendezéséről és állományáról szól. Az első könyv a király és felesége, Aragóniai Beatrix, valamint Mátyás fia és örököse, Corvin János magasztalását tartalmazza, majd a „Jupiterhez méltó” budai palotáról szól. A 2. könyv a könyvtár görög nyelvű állományát, a 3. könyv a latin nyelvű könyveket mutatja be, a 4. könyv az elengedhetetlenül szükséges Biblia mellett a legfontosabbaknak vélt ókori keresztény szerzők műveit sorakoztatja fel. A 4. könyv végén a „múzsák lakóhelyéről”, vagyis a budai palota kertjéről és a paroszi márvány és ezüst kettős szökőkútról olvashatunk.⁷

„Négyszög-alak terem áll benn, a palotának a mélyén.

Sziklából fejtett kő- és téglafalakra merészen

Bolthajtásnak az íve hajol alá a magasból.

Két magas ablaka déli verőfényt messzi sugároz.
rákva vagyon sok színes üvegből, képeket ábráz.

A csoda fogja el azt, aki látta művészi tökélyét.”⁸

Nagy mennyiségű könyvet kapott Mátyás Konstantinápolyból is hadisarc fejében. Ha humanista neveltetésére gondolunk, abban is biztosnak kell lennünk, hogy rendelkezett kora ifjúkora óta saját könyvekkel is, amelyekből részben tanult, részben a maga gyönyörűségére olvasgatott. Neveléstörténetészek számos helyen említik, hogy szívesen olvasgatta elődei életét, cselekedeteit. Ezek tehát az alapok, amelyek bizonyíthatóan rendelkezésére

állottak uralkodása kezdetén.⁹

Királyvá választása után, mint tudjuk, az első dolgai közé tartozott a magyarországi új, humanista egyetem felállítása, amely Pozsonyban nyitotta meg kapuit. Ebben az évben, 1467-ben sokasodnak a nyomok, amelyek könyvgyűjtő tevékenységére utalnak. Pl.: Andreas Pannonius karthauzi szerzetes királyi erényekről szóló könyvét Mátyásnak ajánlja, ez az évszám szerepel a Ptolemaius kódexen, amelynek hátoldalán a pozsonyi egyetem horoszkópját rajzolták.¹⁰ Ebből feltételezhetjük, hogyha a pozsonyi egyetem könyvtárához is körültekintően válogatta a könyveket, akkor a budai palotájában a hatalmas, 40000 fős egyetem könyvtárának az alapjait rakta le, és ennek megfelelően gyűjtötte. A könyvtárban a világ minden nyelvén íródott könyvek megtalálhatóak voltak, a kor minden tudományát felsorakoztatva. Azt sem szabad elfelejteni, hogy rendeletben kérte egész birodalma területéről palotájába a régi kéziratokat is. „Meghadja kedig Mátyás király mind a püspökeknek, mind apáturaknak és mindenféle deákoknak, hogy elkeresnék mind az egész országot, minden káptolonbéli librariákat és minden kalastromokat, és egybegyűtenének minden jedzéseket, írásokat és minden históriákat, és azokat béhoznák, hogy megláthatná azokat az Bonfinius rhetor, és egymás után szép rendre hozhatná, és szép ékes deák szókkal megírhatná azokat.”¹¹ Arra a közismert tényre már nem is szeretnék bővebben kitérni, hogy Itáliában hány helyen másolták neki a kódexeket és az általa felállított budai könyvmásoló műhely¹² is nagy részben a királynak dolgozott. A könyvtárának példaképe az alexandriai könyvtár, ahol az addig ismert összes tudomány és tudós képviseltette magát.

Csapodi Csaba is megállapítja, Mátyás király, könyvtára „...egyáltalán nem valami könyvmúzeum volt, hanem az emberi szellem nagy alkotásainak összegyűjtésére törekvő, tartalmi értékek kedvéért létrehozott könyvtár. ...A fény és pompa, a kódexek gazdag köntösben való megjelenítése

⁹ (Finánczy neveléstörténete, Horvát István tanulmánya

¹⁰ Csapodi Csaba: a Corvina könyvtár története. Bibliotheca Corviniana. Bp.: 1992. p. 7-28.

¹¹ Heltai Gáspár krónikájából, de Szekfű Gyula is megemlíti Mátyás királyról írott fejezetében.

¹² Könyvmásoló Műhelyéről Csapodi Csaba írt tanulmányt, Mikor szűnt meg Mátyás király könyvfestő műhelye címmel. Bp.: MTA Könyvtárának Közleményei 34., 1963.

⁶ Oláh Miklós: Hungária 1536.

⁷ Pajorin Klára: Az eszményi humanista könyvtár. Angelo Camillo Decembrio könyvtár-ideálja és Mátyás király könyvtára. In: Magyar Könyvszemle. 2004. 1. sz.

⁸ Naldus Naldi: A fejedelmi könyvtár magasztalása. Ford.: Hegedűs István

csak az értékes tartalom méltó keretéül szolgált.”¹³

2. A könyvtár katalogizált, vagyis tartalmilag és formailag feltárt gyűjtemény. A formai feltárás a dokumentumtípusok szerint, szerzőségi adatok (cím, író, kiadó stb.) alapján, a tartalmi feltárás, mint neve is mutatja, a dokumentum tartalma szerint csoportosít (ma ezt az ETO szerint végzik a könyvtárosok leggyakrabban, amely segítségével összeállítják a szakkatalógusokat). Ha semmi mást nem tudnánk Mátyás király könyvtáráról, mint azt, hogy az egyik teremben a latin, a másikban a görög nyelvű kódexeket helyezték el, akkor is világosan látni kell, hogy ez már egyfajta csoportosítás, nem a könyvek rendezetlen egymás mellé rakása. Szerencsére, ennél sokkal bővebbek a leírások. Például a már idézett Oláh Miklós műben: ”könyvtartó dobozokban és állványokon a maguk rendje szerint megkülönböztetve... Mind-egyiket selyemborítás fedte, színes és aranyos díszítésű, rajta volt a tudományág és tudományszakjelzése, ezek szerint voltak a könyvek osztályozva.”¹⁴ Mivel az is közismert, hogy könyvtárosok dolgoztak a könyvtárban, több bizonyítékra a katalogizált gyűjteményre vonatkozólag nincs szükség. Két könyvtárosa Galeotto Marzio és Taddeo Ugoletti, Corvin János nevelője volt.

3. A hozzáférhetőség azt jelenti, hogy nemcsak a tulajdonosa olvashat a könyvtárban, hanem másoknak is rendelkezésére bocsátja. Természetesen nem kölcsönzői könyvtárat kell elképzelni, hanem a gondosan megteremtett könyvtári milióban való kutatást, olvasást, jegyzetelést. Példákat a szakirodalom is és a mondák is feljegyeznek. Az utóbbiak egyike elmeséli, hogyan és miért hívta le Báthory László pálos szerzetest Mátyás király erdei magányából könyvtárába, hogy ott fejezze be művét a Szentírásról.¹⁵ Egyetem nem képzelhető el könyvtár nélkül.

Sőt, semmilyen iskola nem képzelhető el könyvtár nélkül. Szent István korában az iskolák templomok mellett alakultak. Törvényében is szerepel, hogy a templom könyveiről a püspöknek kell gondoskodni. Templom és iskola: könyvekkel. Mind-

ez egy liget közepén. Az ókori források is megemlítik, hogy a könyvtárak többnyire templomok mellé épültek. A szellem és a lélek fellegvárai. Kriza Ildikó írja: Az okosság olyan tulajdonság, mellyel mások felett győzni lehet, kiegészíti a hősök fizikai erejét, bátorságát, ügyességét. A szellem győzelme egyenértékű a hősi küzdelemmel, az okosság egyenértékű a fizikai erőpróbával.¹⁶

Az elsőként alapított magyarországi iskola leírásánál, amely Pannonhalma nevéhez fűződik, kiemelt helyen szerepel a könyvek felsorolása. Egy 1083-95 közti időkből fennmaradt oklevél őrizte meg ezt a könyvjegyzéket számunkra.¹⁷ 1658 körül Apáczai Csere János Barcsai Ákos erdélyi fejedelemhez tervet nyújtott be „a Magyar Hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében”. Itt olvashatók a következők: „A Bibliotheca is fellette szükséges mind a Deákokra s mind a Professorokra nézve, kik kevés proventusokat ne kényszeríttessenek mind az könyvekre költeni hanem az közönségeseket magoknak megszerezvén, legyen a ritkábbakért hova bízni. A Bibliothecának pedig ajtaját minden szeredán szombaton déljest meg kell nyitattni, és ha ki micsodás könyvet kívánna, a közönséges asztalra ki adni, nem bocsátván a könyvekhez senkit a Bibliothecarius; ki ez munkájáért meg érne az oda fel megmaradt summának 100 forintjával. Az Academicának végezetre szüksége vagon egy kertre is, melyben a füvek és ritkább fák plántáltatva legyenek...”¹⁸ Iskola, Liget, Templom. Erre a háromságra Dr. Gyárfás Ágnes¹⁹ hívta fel a figyelmet. Ahogyan Mátyás király is elképzelte a Duna partján: kert közepén a palotában a könyvtár és a kápolna, mellettük az egyetem. Kertjeiről leírásaink maradtak. Független kertek, amelyekbe csöveken keresztül vezették a vizet. A budai egyetem alapjai, amelyek nem épültek fel. Kápolna, amelyben a Király vendégeivel együtt hallgatta a misét, olvasgatás közben a kórusból kihallatszó énekszót.

¹⁶ Kriza Ildikó: A Mátyás-hagyomány.

¹⁷ Csapodi Csaba: A legrégebbi magyar könyvtár belső rendje. A pannonhalmi könyvtár a XI. századba. A MTA Könyvtárának Kiadványai 3. Bp.: MTA, 1957.

¹⁸ Apáczai Csere János Barcsai Ákos Fejedelemhez benyújtott terve a Magyar Hazában felállítandó első egyetem ügyében. Közli Szabó Károly. Pest: Eggenberger-féle Akad. Könyvkereskedés, 1872.

¹⁹ Dr. Gyárfás Ágnes: A templom. Kézirat

¹³ Csapodi Cs.: A Corvina könyvtár tört. p. 7-28.

¹⁴ Oláh M.

¹⁵ Gabányi János: Magyar várak legendái. IV. Bp.: Szent István Társulat, [é.n.]

A középkor három meghatározó hatalmi ága az állam (impérium) és az egyház mellett az egyetem. A testi, lelki, szellemi hatalmasságok. Az egyetem szellemiségét pedig – tanárainak egyénisége mellett – a könyvtára határozza meg. A könyvek képesek továbbvinni a hagyományt. Isten a hagyományokban található meg. A hagyományok segítségével lehet helyreállítani az ősi tudományt. A jó király, aki a hatalmat képviseli, tisztában van ezzel a ténnyel. (Sajnos, a rossz királyok is, de ezek szomorú történetek, szomorú következményekkel...). Az ősi tudás leírásának vágya először Szíriát földjén jelent meg. A papok tudták, hogy a föld egyszer meg fog semmisülni és vele együtt minden bölcsesség és tudomány is, ezért két hatalmas oszlopot emeltek, és felvésték rájuk minden tudományt, amelynek birtokában voltak. Ez a két oszlop, az egyik cserépből, a másik gondosan faragott kövekből Szíriát földjén állt.²⁰ Az oszloptól pecsételőhengereken át vezetett az út a papyrusig, majd a pergamentől a rováspálcáig, papírtól a számítógép képernyőjéig. Mindegyik az írást hordozta, hordozza, függetlenül attól, hogy képjeleket vagy betűket írtak vagy róttak rájuk. Az írásról meg kell említeni, hogy a szóbeliségnél alacsonyabb minőségi szinten helyezkedik el. A szóbeliség egy sokkal magasabb, az elmének egy sokkal bonyolultabb funkcióját működteti, mint az egyezményes jelekkel való írás. Az írás akkor terjedt el tömegesen, amikor az emberek között megjelent egyfajta bizalomhiány, az adott és kimondott szó már kevés volt. A mese, az aranykor bölcselése is szájról-szájra hagyományozódott évezredekken keresztül. A könyvek egyfajta titkot hordoztak, mert nem mindenki számára voltak érthetőek, hozzáférhetőek. *A kiváltságosok tudománya lett az olvasásuk.* Amit fontosnak tartottak, leírtak. Már nem beszéltek róla, hanem olvasták. Ezzel elvágták a mindentudás útját a beavatatlanok előtt. Amit most tudunk, csak árnyéka a régiek tudásának. Az olvasás magányos elfoglaltság, még akkor is, ha közönségnek olvasnak. Az élőbeszédet, mint a hősénekeket, meséket, balladákat csak az tudja érzelmekkel telítve előadni, aki maga is érintett. A régiek cselekedeteit mindenki szívesen hallgatta. Királyaink, főuraink asztalánál mindig jelen voltak az énekmondók. Senki se

tartsa véletlennek, hogy szerte a világban üldözte őket a katolikus egyház. Eretnekeknek kiáltották ki őket, nemcsak Magyarországon, hanem szerte a világon. Az occitaniai énekmondók, a walesi bárdok, a regösök helyét átvették a trubadúrok, akik a mesterséges, megrontott világ hírmondói. Legkésebbi ismert énekmondónk Tinódi Lantos Sebestyén. Benedek Marcell hívja fel a figyelmet arra a tényre, hogy Tinódit olvasni gyötrelmes, hallgatni gyönyörűséges érzés. Azért, mert a szöveghez kell a dallam. Az sem véletlen tehát, hogy Mátyás király könyvtára mellett a kápolna énekesei daloltak.

Az írásbeliséget állami szinten III. Béla királyunk vezettette be Magyarországon, elsősorban a királyi kancellária hivatalos ügyintézési folytán. IV. Bélának is a szemére vetik majd, mint Rogerius mester írja, hogy írásban kérte beadatni a különböző ügyes-bajos perek anyagát. Szerettek volna egy átláthatóbb rendszert létrehozni, amely a hivatalnokok hatalmi visszaéléseinek következtében csak ellenérzéseket tudott kiváltani. Az írás az egyre civilizáltabbá váló világ velejárója. A civilizáció egyáltalán nem jelenti a magas erkölcsi, szellemi, lelki síkon való élest. Elsősorban a külsőségeket, az anyagi javak és a kultúra virágzását jelenti. A kultúra viszont nem azonos a hagyománnyal. Azt is mondhatnánk, hogy a kultúra testesíti meg a külsőségeket, a hagyomány a tartalmat. Az ősi korokból föltárt városok falai jelentik az egyre magasabb szintre kerülő kultúrák megjelenését. Természetesen a két dolog összefüggésben van egymással, de nem lehet egyértelműen kimondani azt, hogy a maradványok fejlettsége a szellemiség, lelkiség magas fokát teljes egészében lefedti. Nem maradtak tárgyi bizonyítható emlékek abból az Aranykorból, amelyekben mindenki boldogan élt. Az emlékezet azonban megőrizte és továbbadta. És adja is tovább folyamatosan, mert a mai napig mindenki azután a boldogság után vágyakozik, abba a teljes jólétbe, függetlenségbe, szabadságba, amelyeket ma már csak a mesékből ismerünk. Ráadásul a mesékben is csak a mesehősök vágyaiból, amelyek után elindulnak abba a régi világba, megkeresni az Aranyhajú Tündér Ilonát vagy az Élet Vizét, vagy az Örök Boldogságot.

A hosszú évezredek tapasztalatait át kell adni a következő nemzedéknek. Ősi vágy a tanítás vágya.

²⁰ Várkonyi Nándor: Szíriai oszlopai. Bp.: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, é.n. Apáczai Csere János

A jó tanító tudja ezt, saját élete tapasztalatain át adja tudását a tanítványnak. Ezáltal ő is tanul, mert a kiüresedő tarisznyába mindig fér újabb és újabb tudomány. Aki nem képes a tudást tovább adni, annak tarisznyája megtelik egy idő után, és nem fér már bele semmi. Megmerevedik, leáll, s egy idő múltán meghal. A tanítás nem egy stagnáló valami, hanem egy állandóan mozgásban levő folyamat. Az átadandó tudásnak egyik eszköze csak az írás. Fontos eszköze, de nem semmiképpen nem kizárólagos célja.

Tudták ezt Mezopotámiában, Egyiptomban, Alexandriában. Ha nem tudták volna, nem készítették volna olyan hatalmas mennyiségben írott emlékeket. Nem féltették a tudást, mint a középkorban a klérus.

Akkor sem tömegeket oktattak, mint manapság tesz az egy áltanító világban, mert tudták, nem mindenkinek van szüksége erre a fajta tudásra. De nem is rejtették el a világ elől. Tanulhattak fiúk és lányok egyaránt. Még a görögöknél is járhattak az Academiára lányok, igaz, fiúruhában, de mit számít ez.

Amikor Benedek montecassinói apát leírta a kolostorának alapszabályzatát, azzal együtt évszázadokra megmerevítette a tudás átadásának mozgását. Egyetemessé tettek egy nyelvet, a latint, amely sokkal primitívebb, mint a görög, a többi ősi nyelvről, így a magunkéról már nem is beszélve. A mozgásban levő világot a feudalista társadalommal kötötték le, az információ áradását kizárólag a szerzetesrendek tagjai által közvetítették szóban és írásban is. Mindezt becsomagolták egy olyan ideológiába, amely Jézus Krisztustól fényévnyi távolságban állt. Mindezt saját hatalmuk érdekében. Tudták, az ősi népeket erővel soha le nem győzhetik, még a barbárokat sem, kellett tehát egy olyan fajta ideológia, amely megpróbálta egy sorba állítani az északi vadembereket az ősi nemzetek sarjaival. Ez lett a kereszténység, amelynek az igazi kereszténységhez semmi köze sincs. Tudták ezt a magyarok fejedelmei és királyai mind. Ezért gyilkolták, pusztították őket földi és földalatti hatalmak erejével egyaránt. Az egyetemesség nevében elvették ősi írásukat, adtak cserébe egy barbárt. Donatus nevével fémjelzett latinságot. (Aztán majd eljön sajnos az az idő, amikor a nemzeti ellenállás a latint használja inkább egy még förtelmesebb nyelv helyett...)

Mátyás korára az írásbeliség a humanista szellem jegyében kezdte keresni útjait visszafelé, az ősi felé. Az a tény, hogy ez elsősorban az ókori görög és a klasszikus latin nyelv felelevenítésében jelenik meg, nem meglepés. Az ókori görög és latin törzsek ősi turáni népekre telepedtek rá, és vették át hagyományait. Ha át is formálták a maguk képére, a gyökereket akkor sem tudták kiirtani.²¹

A könyvekben már akkor is minden benne volt. Ahogyan a káldeus papok Sziriat oszlopaira, úgy a görögök papirusztekercsekre írták le az akkori világ minden tudását.

Mátyás király ezt a tudást gyűjtötte egybe. Lemásolni és egybegyűjteni a leírt mindenséget.

Egy-egy könyv lemásolása komoly szellemi erőfeszítést jelentett. Aki nem hiszi, próbálja ki a betű- és szöveghű másolást, de nem pár soron, hanem több száz oldalon keresztül. Nem véletlen, hogy a modernnek nevezett mai pedagógiai gyakorlat lenézi, nem tekinti a tanítás eszközének. Vajon ki hitette el velük? Feltételezem, egy olyan hatalom, amelyiknek nem áll érdekében a pontosságra és a koncentrált figyelemre nevelésnek fontossága. Elhitetik a pedagógussal, szülővel, gyerekkel, hogy ez csak szolgai munka. Pedig pontosan az ellenkezője igaz. Akkor lesz szolga, ha nem lesz képes figyelmét és kitartását huzamosabb időn keresztül egyforma cselekvésre irányítani. Így lesz könnyen megvezethető, befolyásolható, aki soha nem fog bízni magában, mert másoknak sokkal jobban hisz, mint a maga tapasztalatainak.

A könyvnyomtatás elterjedésével ismét kapott az emberiség egy lehetőséget, hogy a bölcsességet minél több emberhez lehessen eljuttatni. A könyv is eszköz. A nyomtatott könyv nagyobb példányszámú eszköz. Arra már kitérni sem érdemes, mi lett a következménye, milyenfajta tartalmak voltak (voltak?) azok, amelyek emberek millióihoz jutottak el a szétszedhető és összerakható betűk felállításának alkalmazásával.

A könyvekből ma is kiolvasható a Tudás. Csak szív, lélek és alázat kell hozzá. Azok a könyvek, amelyeket eltűntnek, hozzáférhetetlennek nyilvánítottak, egyszer majd napvilágra kerülnek. Ebben kell bízni és olvasni azokat, amelyek az utunkba kerülnek. Mert minden könyv megtalálja

²¹ Herodotosz: A szkítákról V. köt.

a maga olvasóját, és minden olvasó megtalálja a maga könyvét. Ezt a könyvtárosok mindannyian tudják. Hinni kell nekik!

A leírt tudomány összegyűjtésének vágya is az ősidőkbe nyúlik vissza. Könyvtártörténeti összefoglaló helyett csak néhány kiragadott példa emlékeztessen, mint ninivei és alexandriai könyvtár, a régi római közkönyvtárak, ahol bárki kedvére olvasgathatott.

Ábel Jenő szerint Mátyás királynak a tudomány és a művészet minden ága iránt való nagy érdeklődése mellett fényes bizonyítást tesznek, hiszen költők, történetírók, bölcsészek, philologusok, exact tudományok művelői, egyházi atyák mind képviselve vannak e gyűjteményben. Mindezt a „végre-valahára” visszakerült Corvin-codexek tanulmányozása után mondta ki, 1879-ben.²²

Említésre méltó a már említett Horvát István tanulmánya, amelyben Schwartzner Márton azon felvetésére reagál, miszerint Hunyadi Mátyás a hazai nyelvet elnyomatni engedte a latin nyelv által. Horvát felháborodása eredményeként képet kapunk, milyen magyar nyelvű könyvek voltak megtalálhatók – bizonyíthatóan – a Bibliothekában. Megtalálható köztük azon Magyar Historiás Énekek Gyűjteménye, amelyeket Mátyás asztalánál énekeltek. Aztán azok az olvasmányok, amelyeket ifjúkorában olvasott. Bizonyosan volt Magyar Biblia a könyvek között.²³ Erre a Biblia Ungarica-ra hivatkozik Csapodi Csaba is. A későbbiekben majd bővebben kifejtésre kerülő budai könyvvállomány katalógusában is szerepel a folió alakú, magyar nyelvű Biblia. Ezen a helyen kell megemlíteni azokat a Biblia-fordításokat, Biblia-magyarzatokat, amelyek Mátyás király korához köthetők és Nemeskürty István Deáki bötüről magyar nyelvre című könyvében ír le. Nyelvemlékeink nagy részét a zivataros századok szétszórták, de semmi okunk azt feltételezni, hogy csak annyi volt belőlük, amennyit ma a tudomány számon tart. Ha viszont voltak, miért ne lettek volna példányai Mátyás király könyvtárában is megtalálhatók.

²² Ábel Jenő, dr.: Corvincodexek. Bp.: MTA Könyvkiadó-Hivatala, 1879.

²³ Horvát István: Tanulmányok. III. könyv. Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás híres magyar királyoknak védelmeztetések a' nemzeti nyelv ügyében. 1815.

Nagyon nehéz a kutatóknak azonosítani minden könyvet, bizonyítani, hogy Mátyás király könyvtárába tartoztak. Manapság könyveit Corvináknak nevezzük, a rajtuk található hollós címer alapján. Pedig nem minden könyvén szerepel a gyűrűs holló, kizárólag azokon a kódexeken található, amelyeket Mátyásnak készítettek. Ezek a díszesebbek, a vásárolt és ajándékba kapott könyveken nincs címer. Ezek alapján nehéz bizonyítani, mennyi és milyen könyvek szerepeltek a könyvtárban. A különböző kutatások 4-9000–50000!-re teszik számukat. Az általánosan elfogadott szám a 4000 darab.

(Azt viszont – ha zárójelesen is – de muszáj leszögezni, hogy a mennyiség nem jelent minden esetben minőséget is. Ez pedig bármely könyvtárra nézve igaz állítás. "...a Te királyi könyvtárad a többiektől nem annyira könyvei nagy számában, mint inkább kiválóbb és jobb voltában különbözik..."²⁴) mondta Naldus Naldi.

Korvin János csontmezei veresége²⁵ után, amikor a királyi kincsek ki voltak téve a közpredának, országos határozat született a könyvtár megvédésére: A könyvtárból, amely az ország dicsőségére készült, semmit se szabad elidegeníteni. Korvin János az országnagyok ellenőrzésével azonban elvihet a könyvekből a maga számára.²⁶ A jegyzék tájékoztatót a tartalomról.

Vannak olyan feltételezések, melyek szerint a törökök vitték magukkal Buda megszállása után, vannak, akik Ulászló hanyagságának tudják be a pusztulás kezdetét. Mások azt mondják, amire a török ideért, már csak nyomai voltak, mert szép lassan kihordták Bécsbe a Dunai Tudós Társaság humanistái. Azt is mondták, minden Budán maradt, a török megszállás alatt is, és csak a megszállás után kerültek ki az országból.

Hiteles adat maradt I. Rákóczi György fejedelemtől, aki a Budán maradt könyveket négy ízben is megpróbálta visszakérni Huszain budai pasától. A legfigyelemreméltóbb ezen kéréseknek azon

²⁴ Naldus Naldi megjegyzése

²⁵ Korvin János apja hagyatékát vette magához és vitte volna otthonába, amikor megtámadták és arra kényszerítették, adja vissza a kincseket. A több társzekérnyi drágaságot boldog-boldogtalan megdézsmálhatta, senki sem vigyázott rá. Az volt a lényege, ne kerüljenek Mátyás fiának birtokába.

²⁶ Pray, Georgius: Epistolae procerum. I. Poonii, 1806. p. 398. Közli: Csapodi Cs. Mikor pusztult... p. 5.

része, amelyben nem magának, hanem a gyulafehérvári iskolának szeretné megszerezni a Corvina maradványait: „Tudván lenni hiszem hatalmasságnál, mikor Budát a szentséges szultán Szulimán, az hatalmasságnod boldog emlékezetű eleje kézhez vette volna, noha nevezet szerint még a párnákat is megengedte volt, hogy kihúzzák onnan, de akkor Fejérvárott is elegendő könyvek lévén és az urak is inkább mind pápisták lévén, mivel azok a könyvek kik ott voltak, nem hitükön való szent írárok voltak, azokat nem vitték ki onnan, hanem most is ott vannak. Mivel azoknak ott való tartásával semminemű haszna nem lehet hatalmasságnodnak, sem azok kiadattatásában kára, nagy alázatossággal esedezem hatalmasságnodnak, méltóztassék hatalmasságnod azokat kiadni... ha kiken mi arany, ezüst volna, én kész leszek hatalmasságnodnak mást adni érte: avagy ha hatalmasságnod le parancsolja szedetni rólok, legyen az hatalmasságnod kegyes jó akarata.”²⁷

Kéréseinek nem lett semmi eredménye, ugyanúgy, ahogyan eredménytelen maradt a külföldi hasonló irányultságú kérések teljesítése is.

Pázmány Péterről és Bethlen Gáborról is szól olyan adat, hogy kísérletet tettek a Budán maradt könyvek visszaszerzésére.

Pázmány Péterről mindenkinek eszébe jut a nagyszombati egyetem. Feltételezni lehet, hogy a kódexek magyar kézbe való visszakerülésének vágyán túl a tanulás és tanítás kézikönyveiként is igényt tartott rájuk.

A fényesség és hasznos könyvek jelentésének magyarázata szerint 1666-ban Peter Lambeck még látta a budai palotában, egy kriptaszerű, föld alatti helyiségben, porban és piszokban, hogy kb. 3-400 nyomtatvány hever csomókban a földön.

1686-ban, a palota üszkös romjai alatt, egy boltajtásos helyiségben Marsigli olasz hadimérnök 800-ra becsülte a látott könyvek számát. Ebből háromszázat jegyzékbe foglaltak és a bécsi császári könyvtárba szállítottak.²⁸

Erről az ismeretlen eredetű, és a Corvina-könyvtár szempontjából más tartalmi egységeket mutató könyvhalmastról feltételezik, hogy egy „Mátyás alapította pápi testület (vagy általa továbbfej-

lesztett királyi kápolna²⁹, mint testület) könyvtára volt ez. *Használati és nem fényes könyvek*”.³⁰

Nem hívta föl magára a török figyelmét, mert nem a fényes könyvtárban volt, átvészelte a hódoltság idejét és eltűnt a Habsburgok Budára jutásával egyidejűleg.

Ez a különgyűjtemény, amelyre nem lehet bizonyítani, hogy része lett volna a Gorvina könyvtárnak, főleg egyházi és egyházi jogi tartalmúak. Nem fényesek, de egy leendő egyetem jogi és teológiai fakultásának meghatározó darabjai lehettek volna.

Mátyás király könyvtára tehát a palotában fényes-ségesen tündökölt. A kutatások azonban olyan érdekes adatokat³¹ is a felszínre hoznak, amelyek ezen tanulmány hipotézisét támasztják alá.

Az egyik forrás szerint 1488-ban, Pietro Ransano Mátyás királyhoz írott levelében a következőket találjuk: Úgy hallotta, hogy a Király hatalmas és minden tekintetben gyönyörű könyvtárat akar létesíteni.

A másik forrást Bartolomeo Fonzio (Janus Pannonius barátja) levelei jelentik, amelyek közül az egyik Mátyásnak, a másik Móré János királyi tárnoknak íródott: küld egy maga által összeállított könyvet Mórénak, amelyben megtalálható, hogyan kell a könyvtárat berendezni.

Van tehát egy könyvtárunk, amelyet megörökítenek a korabeli és az utókor írásai és van egy könyvtárunk, amely ugyanolyan terv, mint a budai egyetem terve. Az alapok megásattatnak, de fel soha nem épültek. Mert az szinte elképzelhetetlen, hogy egy olyan gondolat, amely 40000 diáknak felépítendő iskolát álmodik meg, ne képzelt volna hozzá könyvtárat is. A Heltai Gáspár által látott alapokból ez nem derül ki. Feltételezésekre kell hagyatkoznunk, de ezen feltételezések nem egy világból elrugaskodott hipotézisre, hanem tényszerű megállapításokra épülnek, miszerint volt valaha egy nagyszabású terv, amely lerakatta az új egyetem alapjait, s amely egyetem nagyszabású könyvtár nélkül nem elképzelhető.

²⁷ Szilágyi Sándor: A Corvina történetéhez. In: Magyar Könyvszemle, 1882. p. 336-340.

²⁸ A könyvtár sorsáról és részletesen a későbbiekben.

²⁹ Királyi Kápolna fejezetben

³⁰ Csapodi Cs.: Mikor... p. 13-14.

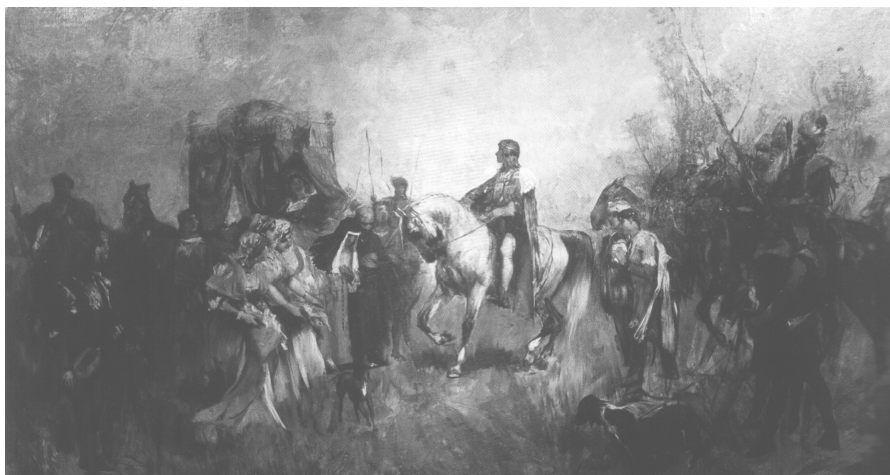
³¹ Pajorin Klára: Az eszményi humanista könyvtár. Magyar Könyvszemle, 2004. 1. sz.

VÁGÓ PÁL FESTŐMŰVÉSZRE EMLÉKEZÜNK

Dr. Pap Gábor

A NAP LAKODALMA

Részlet Mátyás és Beatrix találkozása c. festmény méltatásából

Vágó Pál: Mátyás király és Beatrix találkozása, 1886. olaj, vászon

Tizenkilenc évvel vagyunk a kiegyezés után, ke-
rek tíz évvel a millennium előtt. A két gyökeresen
különböző műveltségtípus, az indoeurópai-szemita
és a szkíta-magyar művi összekapcsolása egyelőre
sikeresnek látszik. A távlatosan gondolkodók
azonban már érzékelik: mindez csupán látszat.
Valójában ami érték teremődik ebben a kényszer-
házasságban, az mind osztrák címke alatt híresül
a világban, ami csököttség, sikertelenség, azt ma-
gyarnak címkézik. És a kettős mérce visszafelé is
működik. Lépesről lépesre, szívósan és módszere-
sen porlasztják, ködösítik a történelmünket. Ami
benne érték, azt innen-onnan kölcsönöztük, rabol-
tuk, loptuk, ami ügyetlenség és sutaság, az meg-
maradhat magyarnak!

Mögöttünk sötétség, előttünk sötétség. És
mindeközben szakadék szélén kell ellensúlyoz-
nunk. Ha kisméretű, erősen kontrasztos színvilágú
reprodukciókon vizsgáljuk Vágó Pál 1886-ban
befejezett, Mátyás király és Beatrix találkozása cí-
mű történelmi kompozícióját, pontosan ez a kép
fogad bennünket. A főalak háta mögött sűrűsödő
sötétségből marcona hadfiak derengenek elő. Em-
ber és ló kapcsolata itt közvetlen, meghitt, egy-
másra utaltságuk nyilvánvaló. Tőlünk, kompro-
misszumok hálójában vergődő magyarok felől néz-
ve ez a jobb oldala a képnek. Viszont a talajszint

erre mélyül. Más szóval nem akarunk végképp
lemerülni, eltűnni a történelem süllyesztőjében,
innen feltétlenül ki kell kapaszkodnunk. A fény-
be.

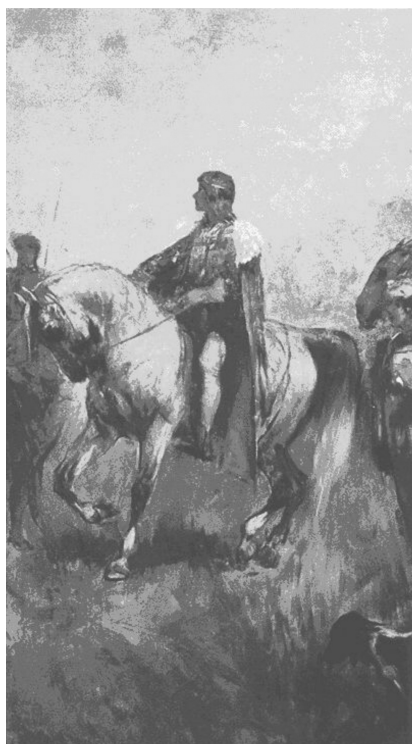

Beatrix a leendő királyné reneszánsz udvarhölgyeivel
(részlet)

Mi fogad bennünket a túloldalon? Nő moz-
gatja itt az eseményeket. Kínálata változatos és
mutató: deli szüzek, érett szépségű menyecskék,

maguk kelletően szemérmes apácák – íme, a választék. A lényeg azonban egyelőre rejtve marad a pompás, baldachinos hintó sötétjében.

Mátyás király fehér lovon
(részlet)

Mielőtt belefognánk, lássuk, hogyan is látta az eseményt a menyasszony hazájából, Itáliából

érkezett humanista történetíró, Antonio Bonfini:

„A király a főurak és nemesek egész sokaságával Székesfehérvárra ment, hogy ott fogadja először a királynét, és mint illik, mielőtt a házasságot megkötik, szabályszerűen megkoronázzák őt, a lakodalmi ünnepség és a nászéjszaka pedig Budán legyen. Minden a terv szerint történt. Midőn megtudta, hogy neje a nyolcadik mérföldkőhöz ér, fényes pompával és az előkelőségek nagyszerű lovasságával azonnal eléje ment. Derűsen, mindkettejük rangjához illően fogadta a szüzet, és az első mérföldkőig vörös posztóval borított úton vezette be Beatrixot a városba, ami a népség akkora örömujjongása, dob- meg harsonaszó közepette történt, hogy azt hihetted volna, az emberi fantáziát meghaladó örömnünnepet láatsz. A pannonok boldogságát erősen növelte Beatrix kedves és nyílt tekintete, akinek gyönyörű homloka, magas szemöldöke, telt halántéka, pirosuló két orcája a vidám szemekkel, arányos orra, formás szája oly ritka bájt kölcsönzött az arának, hogy alakra és tartásra nézve minden porcikájában megfelelt Venusnak, a szemérmességben Dianának, okosságban, ékesszólásban Pallasnak.”

Vágó Pál Bonfini idézett szövegét a jelek szerint jól ismerte, sőt, a jelenet megkomponálásakor szemmel láthatóan fel is használta.

VÁGÓ PÁL FESTMÉNYE
Szeged szebb lesz, mint volt (Internet)